

Maandblad van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging
gevestigd te Amsterdam

Een afdeling met een eigen natuurterrein

door W. Anema en J. G. J. Frentrop

Is het misschien de grote Staring geweest, die de Achterhoek rijp heeft gemaakt voor natuurstudie? Het is in alle geval wel opmerkelijk, dat één jaar na de oprichting van de N.N.V. in de Achterhoek reeds een afdeling is opgericht, die Doetinchem tot middelpunt heeft. In een streek zonder grote steden, zonder universiteiten, zonder culturele centra. En toch is daar een kleine groep jonge, zeer voortvarende natuurvrienden geweest, die elkaar gevonden hebben en zich achter het groene vaan van de N.N.V. hebben geschaard.

Ook de Vereniging tot behoud van natuurmonumenten in Nederland, die het ene succes na het andere boekte met de aankoop van het Naardermeer in 1906, aankopen op Texel, de Veluwe en bij Oisterwijk, heeft deze jonge elitegroep danig geïnspireerd. Omdat natuurbescherming in hun vaan geschreven staat, is ook dat ondernemende Doetinchemse vendel in het geweer gekomen. 'Wat Amsterdam doet, dat doen ook wij!' riep Lidt de Jeude. In deze uithoek van ons Vaderland zullen wij een natuurpark instellen, teneinde allerhande inlandse gewassen bijeen te brengen, te kweken en er proefnemingen mede te verrichten. Later denkt men meer aan het veilig stellen van een fraai stuk natuur om het zoveel mogelijk ongestoord zijn gang te doen gaan.

Het afdelingsideaal neemt zulke concrete vormen aan, dat men zich op 6 maart 1914 zeer gelukkig prijst een stukje grond te kunnen kopen van de heer Tenking,

burgemeester van Doetinchem. Dat terreintje van 3½ ha heet 'de Zumpe'. Die naam draagt het niet ten onrechte, want het is een dras en zompig moerasland, gelegen aan de Slinge, die regelmatig buiten de oevers treedt. Tevoren is de heer Heinsius van het hoofdbestuur geraadpleegd, die er op wijst dat de afdeling uit juridische overwegingen genoodzaakt is rechtspersoonlijkheid aan te vragen, teneinde onroerend goed te kunnen verwerven. De inmiddels opgerichte Zumpecommissie heeft het klaar gespeeld 72 obligaties van f 25,— met een rente van 3% 's jaars aan de man te brengen. Een kapitaal van f 1250,— tot aankoop en een saldo om de eerste onkosten te dekken ligt op tafel. Het zal tot 1960 duren voor de laatste obligaties zijn afgelost.

En de trotse afdeling kan op excursie in haar eigen terrein. De ijverige secretaris, ir. Kam, loopt weer aan de kop. Voor de ogen van de niet-ingewijden - en dat zullen er weinigen geweest zijn - openbaart zich stap na stap een verrukkelijk paradijs. Deels woeste wildernis, deels geraakt door de toen zo zachte hand van de landbouwer. Men herkent tal van lieve bekenden uit 'Door het rietland' van Heimans en Thyse en het twee jaar oude Verkade album 'Het Naardermeer'.

Men herkent de lissen en lisdodden, het kartelblad en de krabbescheer, blaasjeskruid en grote boterbloem. De charmant geklede dames lichten de lange rokken iets op teneinde in het drassig land de beval-

lige bloesems van de smeewortel te kunnen bewonderen. Het gezelschap kauwt op het blad van bitterzoet omwille van de merkwaardige smaakgewording.

De stoet van breedrandige dameshoe-den, afgewisseld met de eenvoudige strohoe-den van de heren, trekt als een guirlande langs de iets hoger gelegen oeverwal van de Slinge voort, alwaar de dames het ongemak van het kledingbevuilend moeras verwisselen voor een lastige gang langs braamstruwelen.

Bij herhaling heeft men vrij uitzicht op het heldere water van de snelvlietende beek, waar staalblauwe waterjuffers in de zonnegloed fonkelen. Bestuurslid Klokman wijst een jonge staande snoek, die snel stroomafwaarts zwemt en hij dringt er bij het gezelschap op aan goed uit te zien naar een ijsvogel. Heer Kam leidt de stoet naar zijn lievelingsplekje, waar blanke waterlelies wiegen op het zwarte water. Penningmeester de Vries kijkt een andere kant uit, naar de malse weide, waar hoog gras staat. Zijn gedachten gaan meer uit naar het kapitale bedrag van f 48,—, dat jaarlijks als rente moet worden betaald, om nog maar te zwijgen van de andere vaste lasten en het aflossen. Hoewel er heel wat met cijfers gegoocheld is voor men besloot tot aankoop over te

gaan, zal nu pas blijken of de berekeningen en verwachtingen juist zijn geweest.

Zorgelijk gaan zijn ogen over het terrein, dat eer water is dan land. Het is in ernstige mate ontgrond door het graven van veen, maar meer nog door het winnen van weide-oer als grondstof voor de ijzer-gieterijen langs de Oude Yssel. Op de bodem van het heldere water is het ijzer nog als 'roodblik' duidelijk kenbaar. Het weilandje langs de Slinge is gewis in bouwland om te zetten en zal zo een hoger rendement geven. Bovendien is er heel wat griend, zodat men wilgetenen kan snijden en uit het elzenbroek is ook nog wat hout te kappen. Maar als de manden-maker in Zelhem onze tenen niet behoeft en de bakker ons elzenhout niet, wat dan? Op slot van rekening kunnen de omwonenden, die zelf de bijl hanteren, gemakkelijk tegen ons concurreren. Als de nood aan de man komt kunnen wij de jacht nog verpachteen, maar een voorstel daartoe zou nu beslist niet in goede aarde vallen. Enerzijds de natuur beschermen en anderzijds jagers toe te laten om het wild weg te knallen zijn toch onverenigbare zaken.

Bovendien is het al erg genoeg, dat de weide gemaaid moet worden teneinde hooigras te kunnen verkopen en dat het griend regelmatig moet worden gekapt omwille van de inkomsten. Hoe verrukkelijk zou de schone natuur floreren als zij van geen mensenhand meer zou worden geplaagd. Is daarvan niet het schoonste voorbeeld te zien in het verre Zwitserland, alwaar een groots nationaal park opbloeit? Maar de inkomsten van hooi en hout uit dit gelukzalig oord kunnen wij met onze lasten nu eenmaal niet derven. Toch zal onze afdeling dit brokje natuur zo goed en kwaad het gaat in bescherming nemen tegen de vernielende invloed van de landbouw en ontginning en misschien kunnen wij het zelfs nog verrijken door allerhande gewassen naar hier over te brengen, vanwaar zij elders worden bedreigd.

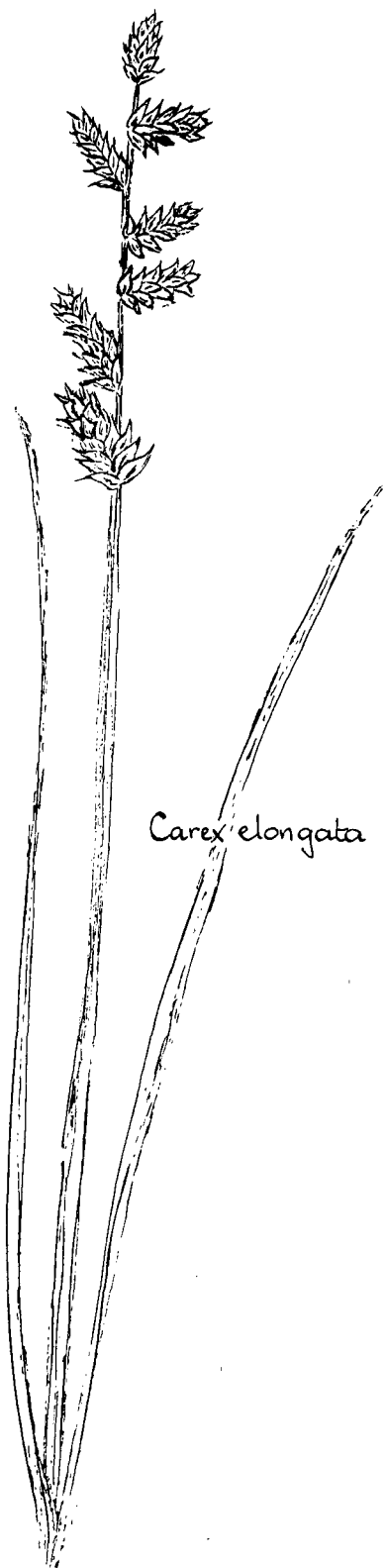
zwarte els

Aan het einde van de excursie zijn de leden opgetogen en voldaan over het pas verworven bezit. Toch mondt het gesprek opnieuw uit in de vraag of de krijg tussen Frankrijk en Duitsland wederom zal ontbranden. Hoe ernstig deze kwestie ook zijn mag, geen der aanwezigen vermoedt, dat de schaarste aan levensmiddelen - welke met de oorlog gepaard gaat - een gunstige invloed zal hebben op de geldelijke inkomsten van de Zumpe.

Zware geldzorgen heeft de penningmeester voorlopig niet. Op 14 juli ontvangt hij reeds de somma van f 14,— voor de verkoop van gras uit de weide. De mandenmaker van Zelhem is graag bereid de wilgetenen op stam te kopen en de Doetinchemse bakkers zijn tuk op het elzenhout. Men besluit om het jaar een vierde deel van het elzenbestand te laten kappen, zodat de bomen acht jaar de tijd krijgen om zich te herstellen. Gehoor gevend aan het regeringsbesluit om een deel der weidegronden te scheuren, geeft de Zumpecommissie opdracht de weide om te

leggen. De jongens, die de vochtige weide omspitten, zingen met de schop in de hand het hoogste lied. Zij zullen het karweitje wel voor de heren klaren, maar ze vragen zich wel af wat de 'natuurkundigen' hier in dit drasse land wensen te verbouwen en ze lachen in hun vuistje als ze horen, dat de heren het veld met haver zullen inzaaien. De Zumpecommissie beziet met gemengde gevoelens het gloednieuwe bouwkampje en denkt aan de hoge prijs die de haver, gezien de nood der tijden, zal opbrengen. Die opbrengst is echter bar tegen gevallen en als het land in oktober geploegd moet worden dan blijkt dat onmogelijk te gaan met al dat water in de bodem. Er schiet niet anders over dan het bouwkampje met gras in te zaaien.

Intussen is door de grote vraag naar brandstof in de omgeving de vervening sterk toegenomen. In de Woldermaat worden orchideeën door turfuitgravers bedreigd. Die ten ondergang gedoemde planten worden vol piëteit naar de Zumpe

overgebracht. Sommige leden zien dit soort bezigheden echter met argusogen aan en de goedbedoelde daad van onze vriend Kam, die een moerasschildpadje in de Zumpe uitziert, kan evenmin algemene waardering vinden. Kennelijk ligt daar toch een controverse bij de Zumpevrienden. Daar is een groep, die aan de Zumpe desnoods wat rijkdommen wil toevoegen en een groep, die geen inmenging in de gang van de natuur duldt. Deze tegengestelde inzichten zijn in onze huidige tijd nog niet geheel opgelost, noch bij de Zumpecommissie, noch bij andere beheerders van natuurterreinen.

Op 21 januari 1917 leest de secretaris de vergadering de notulen voor. De Zumpecommissie heeft de eer genoten een drietal hoge heren rond te mogen leiden, wier namen alle met een H beginnen. Het zijn Heimans jr, Heinsius en Hoogenraad. Ongetwijfeld zijn de beheersproblemen diepgaand besproken en het resultaat is, dat de heer Hoogenraad uit Deventer in augustus de Zumpe opnieuw bezoekt en een soortenlijst van 160 planten opstelt. Helaas zijn in deze lijst geen handekenskruiden genoemd; vermoedelijk heeft de heer Hoogenraad ze in augustus niet kunnen determineren. De lijst is in een ouderwets schoolschrift overgeschreven en gelukkig bewaard. Het aantal zeldzame planten, dat bij deze inventarisatie is aangetroffen, is de Zumpecommissie wat tegen gevallen. Daar zijn het nu eenmaal zeldzaamheden voor, dat ze weinig voor komen. Maar er zijn toch verscheidene planten genoemd, die nu verre van algemeen zijn. Wat zou men b.v. gaarne *Parnassia* in de Zumpe terug zien!

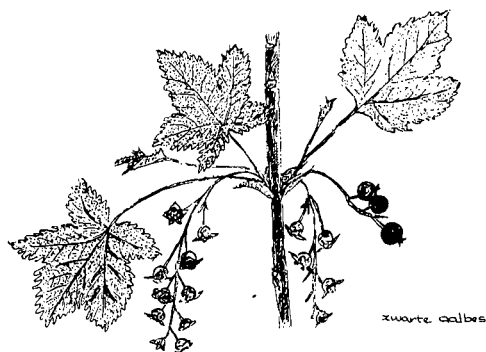
Na de eerste wereldoorlog is er heel wat veranderd in de maatschappij en in de natuurbescherming. Die moderne invloeden zijn aan de Zumpe niet voorbij gegaan. Aanvankelijk is het de Zumpecommissie voor de wind gegaan. Erg veel kopzorgen om het geld zijn er vermoedelijk niet geweest. Maar een kentering

kondigt zich reeds aan. De beruchte wervelstorm van Borculo in 1925 kan als een symbool gelden van hetgeen te wachten staat. Weliswaar heeft de rampstorm de Zumpecommissie geen windeieren gelegd. De verstrekte subsidies voor de omgewaaiden peppels waren hoger dan het bedrag, dat men zou ontvangen als men de peppels op de gewone wijze van de hand gedaan had. De wilgetenen vallen natuurlijk buiten de subsidies, doch worden door onverlaten heimelijk gesneden. In 1929 staat de Zumpecommissie pal tegen degenen, die de weide willen verkopen. Deze is niet meer in eigen beheer, doch reeds voor het derde jaar verpacht aan de heer van Loo.

Klaarblijkelijk is het uitvoeren in eigen beheer niet zo winstgevend geweest als men had verwacht. Het wordt nu ook hoog tijd de jacht te verpachten. Hoewel de vergadering nog van mening is, dat er onmogelijk toestemming tot jacht in de Zumpe gegeven kan worden, weet men er toch een mouw aan te passen. De slagzin 'jagers weren stropers' kan de vergadering nog niet vermurwen, maar in 1931 wil men de jacht toch gunnen aan de heer Ambrosius, lid van de afdeling.

Op 16 februari 1935 waait er opnieuw een storm door de slecht bezette vergadering. We moeten van de Zumpe af; verkoop het terrein aan 'Natuurmonumenten'! Hoewel de penningmeester alweer een nadelig saldo te boek heeft staan wordt dat voorstel met twee stemmen voor en vijf tegen afgewezen. Jaar in jaar uit komt men tot de verdrietige slotsom, dat de lasten boven de baten gaan. De crisis neemt in hevigheid toe. In 1937 is er een opbrengst aan gras van f 1,25 en de goede, trouwe pachter van Loos is niet bij machte de pacht te voldoen. Wel wil hij f 10,— in de afdelingskas storten om de vereniging niet te duperen.

Er zo sukkelt men voort naar de tweede wereldoorlog. De schaarste aan brandstoffen doet de diefstal van hout toe-

nemen. Verder gebeurt er niets met de Zumpe. Alles komt tot stilstand. Volgte op de eerste wereldoorlog gebrek aan geld, op de tweede volgt gebrek aan water. Misschien een nog groter euvel.

Deze kwaal kondigde zich reeds aan in juli 1944, toen de pachter klaagde over de droogte tengevolge van het uitdiepen van de Slinge. Thans is de waterbeheersing 'optimaal' wat er op neer komt, dat er nauwelijks water is. Oppervlaktewater en grondwater beginnen de laatste jaren schaarse zaken te worden. Bovendien is het oppervlaktewater dikwijls sterk vervuild. Het behoeft dan ook geen betoog, dat het karakter van de Zumpe en de vegetatie daaronder lijden.

Een tweede moeilijkheid is gelegen in een ander agrarisch aspect dan dat van de waterbeheersing n.l. de grootschaligheid. Pachter van Loo pacht niet meer, maar er is geen boer te vinden, die zelfs om niet de weide van de Zumpe zou willen maaien. Deze is te klein en te ver van de grote weg gelegen, dat het lonend zou zijn het gras te maaien en af te voeren. Met het gevolg, dat de weide verwildert en steeds moeilijker te maaien is. Wel is er heimelijk vee ingeschaard. De tijden van weleer zijn voorbij. Het dieven van gras, hout en wilgetenen heeft plaats gemaakt voor het uitsteken van wilde planten, waaronder de laatste orchidee in de weide, voor het vernielen van afsluitbomen en nestkasten, voor stroperij en het lijmen van vogeltjes.

Hop
(*Humulus lupulus*)

Staatsbosbeheer heeft eens op verzoek van de Zumpecommissie een onderzoek ingesteld om tot goede beheersmaatregelen voor de weide te komen. Op 5 augustus 1957 schrijft de heer Tideman aan de voorzitter van de Zumpecommissie, de heer van Heek '... dat de natuur wetenschappelijke betekenis van het onderhavige grasland in 'de Zumpe' onder Doetinchem de laatste jaren sterk in waarde moet zijn verminderd. Er werd een 60-tal planten aangetroffen, kenmerkend voor matig tot zwak bemeste graslanden'. Sedert dien is de weide nog meer achteruit gegaan.

Toch mag de 75-jarige afdeling trots zijn op het terrein, want er is nog veel te zien, wat elders steeds schaarser wordt. Er groeien nog heel wat wilde planten, waarvan de meeste hier hun oorspronkelijke groeiplaats hebben en slechts enkele soorten hebben zich na overbrengen van elders weten te handhaven. Nagenoeg alle inheemse bomen en struiken zijn er te vinden. In 1976 is er een flinke kolk gegraven in de hoop nog enig water te behouden met de daarbij behorende flora. Twee leden van de afdeling zijn vrijwel wekelijks in touw met het praktische beheer, zoals het vrij houden van het pad,

kappen, snoeien en planten. Hun arbeid staat in schrille tegenstelling tot de beginperiode, waarbij de heren de handen beslist niet vuil wensten te maken. Nu beschouwt men dit werk als een gezonde, plezierig ontspannende bezigheid. De teelt van peppels is thans enigmatische lonend, mits men zoveel mogelijk arbeid zelf verricht.

Enkele malen per jaar gaat de afdeling in eigen terrein op excursie. Of daarmee de idealen van de mensen van het eerste uur verwezenlijkt zijn is wel een grote vraag. Nog meer dringt zich de vraag op of de Zumpe voor de afdeling behouden kan blijven op lange termijn bezien.

Daar zijn bedreigingen van stadsuitbreiding en aanleg van wegen, overmatig bezoek en vandalisme. Zal de tamelijk kleine afdeling ook in de toekomst bij machte zijn leden te vinden, die zich voor de Zumpe inzetten; voor administratief werk en praktisch onderhoud en vooral personen, die attent zijn op ontluistering in allerhande vorm van de zijde van overheden als gemeente en waterschap en wat ook? Mensen die met succes met dergelijke instellingen in overleg kunnen treden. En zouden er leden blijven, die

werkelijk natuurstudie in de Zumpe bedrijven en er onderzoek verrichten?

In vroeger jaren heeft de afdeling nog een ander terreintje in bezit gehad, alwaar de laatste wilde groeiplaats van het Wildemanskruid, *Anemone pulsatilla*, veilig gesteld moest worden. Zelfs de overdracht van dit terrein aan het Staatsbosbeheer vermocht het Wildemanskruid niet van de ondergang te redden.

Mej. M. P. Voet uit Utrecht is zo vriendelijk geweest ter illustratie van dit artikel pentekeningen te maken van alle kensoorten van het elzenbroekbos, zoals dit voorheen beschouwd werd, omdat dit plantengezelschap een belangrijk gedeelte van de Zumpe in beslag neemt. Zoals vaak het geval is, treft men niet al de kensoorten in eenzelfde terrein aan. Ook niet in de Zumpe.

De schrijvers van dit artikel wensen de jubilerende afdeling voor de toekomst alle goeds in het bijzonder voor haar troetelkind, de Zumpe.

Adressen van de schrijvers:

Op de paden en handen af...?

door drs. G. C. N. van Zanen

Mycologen die 'botweg' beweren dat het plukken van paddestoelen geen afbreuk zou doen aan de mycoflora hebben in zoverre gelijk, dat inderdaad de zichtbare paddestoel die geplukt kan worden niets anders is dan een vruchtlichaam, d.w.z. een voortplantingsorgaan en dat na 't plukken daarvan de hele plant, d.w.z. het mycelium, in grond of boomstam of welk ander substraat ook intact blijft. Dat mycelium heeft dan bovendien de prettige eigenschap steeds nieuwe voortplantingsorganen te kunnen maken voor de bovengrondse voortplanting met sporen en tevens zich ondergronds te kunnen uitbreiden als een soort van ongeslachtelijke,

vegetatieve vermeerdering. Aan deze bewering liggen jaren van intense studie en empirische waarneming ten grondslag; ze is dus helemaal niet bot en zelfs de heer Frentrop kan daar in Natura van sept. 1977 niets tegen in brengen hoewel hij suggereert van wel, waar hij zegt: het is niet nodig deze stelling met bewijzen te weerleggen.

Is plukken schadelijk?

Dat het plukken van paddestoelen op een *andere* wijze dan alleen door verwijdering van het vruchtlichaam wel schade kan doen aan de mycoflora, klinkt al heel wat aannemelijker als men het argument han-